

САМОЗАХИСТ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Шевчук Н.В.,
ст. лаборант кафедри цивільного права і процесу
Юридичного інституту "ІПКП" НАУ*

В статті досліджується правова природа цивільних прав. Приділяється увага особливостям самозахисту прав інтелектуальної власності.

Самозахист є найдавнішою і певною мірою, традиційною формою захисту цивільних прав. «У первісному суспільстві, - писав Г.Кельзен, - діяв принцип самодопомоги, за яким реалізація санкції за правопорушення була децентралізованою. Вона довірялася індивідам, інтереси яких постраждали внаслідок правопорушення».

Законодавче закріплення права на самозахист було зумовлене низкою чинників. Насамперед, тими змінами, що відбулися у нашому суспільстві впродовж більш ніж десятиріччя, а саме: усвідомленням і впровадженням у життя положення, відповідно до якого людина є найвищою цінністю, а права людини - є не декларативною абстракцією, а реальністю, фактичною цінністю, котра підлягає обов'язковому захисту всіма засобами, що отримало конституційне закріплення, зокрема, ст. 3, 24 Конституції України - громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, ст.54 Конституції України містить положення стосовно права особи на результати своєї творчої (інтелектуальної) діяльності, за якою громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Одним з важливих прав людини є право на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Ці результати, будучи об'єктом цивільних прав (ст. 177 ЦКУ), створюють цивільні права та обов'язки (ст. 199 ЦКУ).

В Україні існує дві форми захисту цивільних прав, а саме прав інтелектуальної власності: юрисдикційна і неюрисдикційна. Неюрисдикційна форма передбачає захист права інтелектуальної власності своїми силами, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів, тобто самозахист. Наприклад, це може бути відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору, відмовитися внести певні зміни до твору, що не були передбачені договором, або відмовитися від виконання договору загалом тощо. Обрані засоби самозахисту не повинні бути забороненими законодавством та не повинні суперечити моральним засадам суспільства.

Що ж до кола об'єктів, які можуть бути захищені за допомогою самозахисту, то згідно з ч.5 ст.55 Конституції та ч.1 ст.19 ЦК України особа може захищати будь-які права, коло яких не обмежене. Тобто за допомогою самозахисту можуть бути захищені як особисті немайнові, так і майнові права автора, незалежно від підстав їх виникнення.

Суб'єктами права на самозахист є особа, право якої під час загрозою порушення, а саме таке право може виникати як у фізичних, так і юридичних осіб. Специфіка ж держави та муніципальних утворень полягає у тому, що найбільш оперативно та ефективно вони можуть захищати свої права лише через відповідні компетентні органи.

В останні десятиліття зростає значенність посилення захисту авторського права і суміжних прав. Це зумовлюється двома основними чинниками. Перший чинник полягає у тому, що інтенсивно зростає вартість об'єктів авторського права і суміжних прав, неправомірним відтворенням яких можна одержати значні доходи. Другий чинник зумовлений появою нових технологій відтворення і використання охоронюваних законом об'єктів. Особливо привабливим стає неправомірне відтворення і використання зазначених об'єктів. Ця проблема ускладнюється тим, що такі неправомірні дії часто залишаються поза контролем відповідних органів. Великі прибутки, одержувані від неправомірного відтворення і використання об'єктів авторських і суміжних прав шляхом хабарництва, сприяють уникненню державного контролю за зазначеними процесами. Особливо часто порушуються права іноземних авторів та юридичних осіб. За цих умов знання форм, засобів і способів захисту авторських та суміжних прав має велике значення.

Суб'єктами права на захист авторських і суміжних прав є передусім самі автори творів науки, літератури і мистецтва, власники авторських чи суміжних прав, а також їхні спадкоємці та інші правонаступники. За життя автора твору відповідно до загального правила тільки він сам або його уповноважений представник можуть виступати з вимогою про захист порушених прав чи таких, що оспорується.

Захист авторських чи суміжних прав та інтересів, що охороняються законом, здійснюється у передбаченому законодавством порядку, тобто із застосуванням належних форм, засобів і способів захисту прав. Право на самозахист відповідно до ч.5 ст.55 Конституції і ч.1 ст. 19 ЦК України виникає у разі порушення права або протиправного посягання на нього.

Отже, серед підстав виникнення права на самозахист (як і права на захист) не зазначена реальна загроза порушення права, хоча вона законодавчо передбачена як підстава виникнення права на необхідну оборону та дії у стані крайньої необхідності (ч. 1 ст.36, ч. 1 ст.39 КК України). Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що самозахистом прав інтелектуальної власності є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства. За допомогою самозахисту можуть бути захищені як особисті немайнові, так і майнові права автора, незалежно від підстав їх виникнення. Об'єктом самозахисту авторських і суміжних прав можуть недоторканність твору, неправомірне використання твору, переклад, адаптація, аранжування, перекручення твору, приниження честі і гідності автора твору або виконавця, ділова репутація.

Захист прав інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Одним з найважливіших показників ефективності законодавства у сфері інтелектуальної власності є гарантованість і захищеність прав та законних інтересів власників прав інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі чи промислові зразки. Порушення таких прав набуває за умов ринку великого економічного значення. Під самозахистом прав і законних інтересів правовласників розуміють передбачені законом заходи щодо їхнього визнання і відновлення, припинення їх порушень, застосування до порушників санкцій, а також механізм реалізації цих заходів.

Якщо автор опублікував свій твір анонімно або під вигаданим ім'ям, на захист його прав та інтересів що охороняються законом, можуть виступати видавництво, інший користувач твору чи організація колективного управління. Права на твори кількох авторів можуть захищатися усіма ними

доторканності твору, можуть бути заявлені спадкоємцями автора твору, особою, на яку автор у своєму заповіті поклав охорону своїх творів після його смерті. Порухення майнових прав спадкоємців дають їм право на захист своїх майнових інтересів. Якщо автор твору або його спадкоємці за авторським договором про передання майнових прав передали свої права на твір іншій особі (видавництву, театру, студії тощо), захист порушених прав покладається на цю особу. Проте, якщо особа, якій передано права, не захищає їх, автор твору або його спадкоємці можуть захищати порушені права самостійно. В тому разі, коли автором твору або його спадкоємцями укладено авторський договір про передання майнових прав, право на їх захист зберігається за автором твору або його спадкоємцями, якщо в самому договорі не передбачено інше. Майнові права авторів творів, виконавців, виробників фонограм чи відеограм та інших власників авторських або суміжних прав, які передали повноваження організаціям колективного управління, захищаються цими організаціями. Оскільки майнові права на твір, створений у порядку виконання службових обов'язків, належать особі, з якою автор перебуває у трудових відносинах (роботодавцю автора), якщо в договорі між ним і автором не передбачено інше, роботодавець є правомочним для захисту порушених прав. Порушником авторських чи суміжних прав є будь-яка фізична або юридична особа, яка не виконує вимог Закону України "Про авторське право і суміжні права" та інших законодавчих актів, що регулюють правовідносини у сфері авторських і суміжних прав. Порухення авторських або суміжних прав може відбутися як у межах авторського договору, так і поза ним.

Суб'єктами права на самозахист є автори запатентованих винаходів, корисних моделей чи промислових зразків, правовласники та їхні правонаступники. Вчинення потерпілим заходів самозахисту порушених прав, трапляється зрідка і здебільшого зводиться до відмови від вчинення дій, що суперечать укладеному ліцензійному договору.

Захист прав на торговельні марки. Власник прав на торговельну марку може подавати позови до суду проти будь-якої особи, що порушувала або порушує його права. Такі самі права власник прав на торговельну марку має стосовно будь-якої особи, яка здійснила або здійснює дії, що уможливають таке порушення ("ймовірне порушення"). Якщо власник прав на торговельну марку доводить, що порушення його прав було здійснене або здійснюється, за рішенням суду, йому відшкодовуються збитки, виносяться судові рішення про запобігання подальшому порушенню прав на торговельну марку або будь-яке інше судові рішення, передбачене чинним законодавством. Якщо власник прав на торговельну марку підтверджує факт ймовірного порушення його прав, суд виносить рішення про запобігання порушенню прав на цю торговельну марку або будь-яке інше рішення, передбачене чинним законодавством.

Література:

1. Драпак М.К. Основи інтелектуальної власності: Навчальний посібник- К:Ін Юре, 2007. - 156 с.
2. Святоцький О.Д. Право інтелектуальної власності: Підручник. - К: Юрінком Інтер, 2006. - 362 с.
3. Сіренко І. Юридична природа прав на об'єкти інтелектуальної власності // Українське право. - 2007.-С. 132-135
4. www.sdip.gov.ua- офіційний сайт Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України
5. www.zakon.rada.gov.ua - офіційний сайт Верховної Ради України, законодавство.

В статтє иселуетсз правовая природа гражданских прав. Уделяется внимание особенно- стям самозащите прав интеллектуальной собственности.